

Το ταξίδι του Ειρηναίου Θειρσίου στην Ελλάδα (1831-1832) μέσα από την αλληλογραφία του με τη γυναίκα του ως πηγή μαρτυρίας για τις ιδεολογικές διενέξεις αναφορικά με τις ρίζες του ελληνικού πολιτισμού

Ιωάννα Σπηλιοπούλου*

Κατά τη διάρκεια μίας πολύμηνης παραμονής του στην Ελλάδα (1831-1832), ο ξακουστός Γερμανός Κλασικός Φιλολόγος και φιλέλληνας Φρειδερίκος ή Ειρηναίος Θείρσιος (1785-1860), όπως συνήθως αναφέρεται στα ελληνικά κείμενα¹, επισκέφτηκε την Πελοπόννησο, την κυρίως Ελλάδα, τις Κυκλάδες και τη δυτική ακτή της Μ. Ασίας. Οι επιστολές προς τη σύζυγό του Αμαλία αποτελούν μία πρωτογενή ιστορική πηγή για την κρίσιμη περίοδο των πολιτικών διενέξεων που μεσολάβησαν από τη δολοφονία του Καποδίστρια έως την άφιξη του Όθωνα.

Τα πρωτότυπα κείμενα των επιστολών πρόκειται να δημοσιευθούν προσεχώς με εισαγωγή του Dr. Hans Martin Kirchner, αρχαιολογικό και ιστορικό υπομνηματισμό του Καθηγητή Hans Rupprecht Goette (Πανεπιστήμιο Giessen / Κεντρική Υπηρεσία του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, Βερολίνο) και της Ιωάννας Σπηλιοπούλου, ελληνική μετάφραση της ίδιας, καθώς και απεικονίσεις, κυρίως από περιηγητικές εκδόσεις της εποχής. Η δίγλωσση αυτή έκδοση θα φέρει τον τίτλο: *Friedrich Thiersch, Reisebriefe aus Griechenland an seine Frau in der Fassung der Publikation im "Morgenblatt für gelehrte Stände" (1831-1832) / Ειρηναίος Θείρσιος, Ταξιδιωτικές επιστολές προς τη σύζυγό του από την Ελλάδα, όπως αυτές δημοσιεύτηκαν στο «Πρωινό Φύλλο για μορφωμένα κοινωνικά στρώματα» (1831-1832).*

Οι ταξιδιωτικές αυτές επιστολές δημοσιεύονταν σε τακτά διαστήματα κατά τη διάρκεια της παραμονής του Θειρσίου στην Ελλάδα στο *Morgenblatt für gelehrte Stände*, το σημαντικότερο λογοτεχνικό περιοδικό της εποχής, που αποτελούσε όργανο του εκδότη Johann Friedrich Cotta (1764-1832), αφού πρώτα περνούσαν από λογοκρισία για καθαρά πολιτικούς λόγους. Ο γιος του Ειρηναίου Θειρσίου, Heinrich Thiersch, συμπεριέλαβε στο βιογραφικό δίτομο έργο που επιμελήθηκε για τον πατέρα του με βάση την αλληλογραφία του τις επιστολές από την Ελλάδα στην αυτούσια εκτενέστερή τους μορφή, προσθέτοντας τις πολιτικές, κυρίως αντικαποδιστριακές θέσεις², που είχαν εξαλειφθεί από τους συντάκτες του *Morgenblatt*. Στο τέλος της επικείμενης έκδοσης συμπεριλαμβάνονται σε ξεχωριστό κεφάλαιο τα πολιτικά αυτά αποσπάσματα, ενώ οι ίδιες οι επιστολές παραμένουν όπως πρωτοδημοσιεύθηκαν στο *Morgenblatt*.

Για να κατανοήσουμε ωστόσο τη βαρύτητα των εν λόγω επιστολών, θα πρέπει πρώτα να αναφερθούμε σύντομα στην προσωπικότητα του Ειρηναίου Θειρσίου, τονίζοντας το πόσο ενεργά είχε ταχθεί υπέρ του φιλελληνικού κινήματος³, καθώς και στις επιστημονικές διενέξεις που διαμείβονταν στην Κεντρική Ευρώπη περί το 1830 ανάμεσα στους ερευνητές της αρχαιότητας αναφορικά με τις ρίζες του ελληνικού πολιτισμού, καθώς και για τη συνέχισή τους κατά τις

* Ιωάννα Σπηλιοπούλου, Μόνιμη Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Σχολή Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Διαχείρισης Πολιτισμικών Αγαθών (Καλαμάτα). Γνωστικό αντικείμενο: Αρχαιογνωσία και Ιστορία του Πολιτισμού (iaspi@otenet.gr).

¹ Οι κάτοικοι της υπαίθρου τον αποκαλούσαν «διδάσκαλο Ειρηναίο», όπως αναφέρει ο ίδιος γεμάτος υπερηφάνεια σε επιστολή που στέλνει στη σύζυγό του από τον Μυστρά, με ημερομηνία 9 Μαΐου 1832.

² (Thiersch 1866)

³ (Δημάδης 2013, 27-28 υποσημ. 18-20)

πρώτες δεκαετίες από την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Αξιοσημείωτο είναι ότι στην εξερεύνηση της Ελλάδας κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα δεν συμμετείχαν σχεδόν καθόλου Γερμανοί. Οι περισσότεροι περιηγητές που μετέφεραν στην Ευρώπη τις πρώτες λεπτομερείς αναφορές για την Ελλάδα και τα μνημεία της ήταν Άγγλοι και Γάλλοι⁴. Μόνο όταν ξεκίνησε η Οθωνική περίοδος, έφτασε το πρώτο κύμα επισκεπτών από τη Γερμανία, που εκτός από ζωγράφους και αρχιτέκτονες, συμπεριλάμβανε και πολλούς αρχαιογνώστες. Ως πρώτος, πριν την άφιξη του Όθωνα, θα πρέπει να αναφερθεί ο Friedrich Thiersch, που ήλθε τον Σεπτέμβριο του 1831 στην Ελλάδα ως απεσταλμένος του βασιλιά της Βαυαρίας, Λουδοβίκου Α΄, επειδή έχαιρε μεγάλης εκτίμησης από ελληνικής πλευράς, λόγω της ενεργής συμμετοχής του στον απελευθερωτικό αγώνα⁵. Κατά τη διάρκεια της πολύμηνης παραμονής του στη χώρα (14 Σεπτεμβρίου 1831 - 4 Σεπτεμβρίου 1832), που αποσκοπούσε στην προετοιμασία του εδάφους πρωταρχικά για την εκλογή και στη συνέχεια για την έλευση του Όθωνα, έκανε και πολυάριθμα ταξίδια στην επαρχία, τα οποία διακόπτονταν συνεχώς εξαιτίας των διπλωματικών του καθηκόντων. Από τις δημοσιευμένες επιστολές προς τη σύζυγό του Αμαλία, που διακατέχονται από έντονο αντικαποδιστριακό πνεύμα, πληροφορούμαστε ότι στα ταξίδια αυτά είχε πραγματοποιήσει και πολλές μικρές ανασκαφές σε διάφορα μέρη (Άργος, Μυκήνες, Τίρυνθα, Ηραίον του Άργους, Νεμέα, Αίγινα, Δελφούς κ.ά.), κάτι όχι ασυνήθιστο για τον 18^ο αιώνα⁶, αλλά λιγότερο γνωστό σε σχέση με την εν γένει προσωπικότητα και δράση του Θείρσιου⁷.

Ο Θείρσιος σπούδασε πρώτα Θεολογία στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας, στη δε συνέχεια εκτόνησε διδακτορική διατριβή και υφηγεσία στην Κλασική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Γοτίγγης (Göttingen). Το 1812 ίδρυσε στο Μόναχο το Φιλολογικό Ινστιτούτο, γι' αυτό και θεωρείται ο κατ' εξοχήν θεμελιωτής της Κλασικής Φιλολογίας και των Ανθρωπιστικών Σπουδών στη Βαυαρία. Στον εναρκτήριο μάλιστα λόγο που εξεφώνησε το ίδιο έτος στη Βαυαρική Ακαδημία Επιστημών, αναφέρθηκε στις εξελίξεις της φιλολογικής επιστήμης αναφορικά με την Αρχαία Ελλάδα, προφητεύοντας την ανάσταση του Ελληνικού Έθνους. Το 1826 ανακηρύσσεται τακτικός καθηγητής στο νεοσυσταθέν Πανεπιστήμιο του Μονάχου, ενώ από το 1848 αναλαμβάνει και την προεδρία της Ακαδημίας⁸.

Ήδη κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Γοτίγγη, ο Θείρσιος είχε μπει σε ένα κύκλο συμφοιτητών του, που τραγουδούσαν ελληνικά τραγούδια, κάτι που ξύπνησε το ενδιαφέρον του για τους Νεοέλληνες. Το 1814 γνώρισε στη Βιέννη τον μετέπειτα Κυβερνήτη της Ελλάδας, Ιωάννη Καποδίστρια, έγινε μέλος της Φιλομούσου Εταιρείας και άρχισε να συχνάζει στους κύκλους της εκεί ελληνικής παροικίας. Κατά τη διάρκεια μιας ερευνητικής παραμονής του στο Παρίσι, γνώρισε και τον Αδαμάντιο Κοραή, ο οποίος τού ξύπνησε την ιδέα να ιδρύσει στο Μόναχο ένα οικοτροφείο για νεαρούς Έλληνες, που θα τούς παρείχε τη δυνατότητα να σπουδάσουν στη Γερμανία. Με την υποστήριξη του τότε βασιλιά της Βαυαρίας, Μαξιμιλιανού Α΄, καθώς και της Φιλομούσου Εταιρείας, υλοποιήθηκε το σχέδιο και έτσι μεταξύ του 1815 και

⁴ (Stoneman 1996, 171-248; Φίτσεν 2000, 223; Κόκκου 2009, 5-26)

⁵ (Kirchner 1996)

⁶ (Fittchen 2002, 201 υποσημ. 2)

⁷ (Σπηλιοπούλου 2014, 283-287; Goette, υπό δημοσίευση)

⁸ (Thiersch 1866; Scholler 1993, 67-82; Κόκκου 2009, 57-60)

1817 ιδρύθηκε το “Athenäum”, που υποστήριξε στις σπουδές τους πολλούς νέους από την Ελλάδα, οι οποίοι κατέλαβαν καίριες θέσεις μετά τον επαναπατρισμό τους⁹.

Η επίσκεψη του πατέρα του Όθωνα, Λουδοβίκου Α΄, το 1830 στη Ρώμη υπήρξε καταλυτική για τον Θείρσιο. Εκεί συνάντησε τον απεσταλμένο του στην Ελλάδα, Heideck, να έχει επιστρέψει από τη χώρα βαριά άρρωστος με ελονοσία. Εκμεταλλευόμενος ο Λουδοβίκος την ελληνομάθεια του Θείρσιου, τον οποίο είχε ήδη στη βαυαρική αυλή ως μοναδικό του σύμβουλο επί των ελληνικών ζητημάτων, αποφάσισε να τον στείλει αυτή τη φορά αντί του Heideck στην Ελλάδα. Την 21^η Αυγούστου του 1831 έφυγε ο Θείρσιος από το Μόναχο με μία ταξιδιωτική άμαξα και προορισμό του την Τεργέστη, για να επιβιβασθεί στο πλοίο που θα τον έφερνε στην Ελλάδα, προβάλλοντας ως επίσημη αιτία τη διεξαγωγή αρχαιολογικής έρευνας¹⁰. Στις 14 Σεπτεμβρίου του 1831, μετά από ένα ταξίδι 16 ημερών, φτάνει στο ύψος της Κέρκυρας. Την 21^η Σεπτεμβρίου βρίσκεται στο ύψος της Ύδρας και των Σπετσών και συνεχίζει για τη Ναυπλία, την πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδας, από όπου γράφει στη γυναίκα του:

Ναυπλία, 21 Σεπτ.

Meine Gesundheit ist nie besser gewesen, das Wetter ist bewundernswürdig, wie bei uns im hohen Sommer, und der Teil von Griechenland, den ich hier um den Golf von Nauplia sehe, gegenüber Argos mit der Burg Larissa, seitwärts in der schönen Ebene die Ruinen von Tiryns, bezaubernd [...]. Auch in Bezug auf die Cholera und die Pest ist hier keine Besorgnis.

[= Ποτέ δεν ήταν η υγεία μου σε καλύτερη κατάσταση, ο καιρός αξιοθαύμαστος για την εποχή, όπως στη χώρα μας το κατακαλόκαιρο, και το κομμάτι της Ελλάδας που βλέπω εδώ γύρω από τον Αργολικό κόλπο, απέναντι το Άργος με την Ακρόπολη της Λάρισας, στα πλάγια τα ερείπια της Τίρυνθας μέσα στην ωραία πεδιάδα, μαγευτικό [...]. Ούτε υπάρχει εδώ ανησυχία για χολέρα και πανούκλα.]

Τι ήταν όμως πραγματικά αυτό που τον οδήγησε ειδικά εκείνο το πολυτάραχο φθινόπωρο του 1831 στη χώρα μας ως απεσταλμένο του Λουδοβίκου; Γιατί αυτό το ταξίδι ξεκίνησε χωρίς μακρά προετοιμασία και παρατάθηκε, ξεπερνώντας συνολικά ένα έτος; Αυτά και άλλα πολλά ερωτήματα γεννώνται στον υποψιασμένο αναγνώστη, που έκπληκτος πληροφορείται μέσα από τις επιστολές ότι ο Θείρσιος είχε ήδη στραφεί προς το στρατόπεδο των αντιπάλων του Καποδίστρια και ότι η πολιτική τον ενδιέφερε περισσότερο από τις αρχαιότητες, και γι' αυτόν τον λόγο είχε πάρει εκπαιδευτική άδεια μακράς διάρκειας από το Πανεπιστήμιο του Μονάχου.

Ο Ειρηνάιος Θείρσιος ήταν ο πρώτος Γερμανός φιλόλογος που ήλθε στη χώρα, εφόσον πριν από αυτόν είχαν ταξιδέψει στην Ελλάδα στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού περιηγητισμού κατά κύριο λόγο αρχιτέκτονες, γεωμέτρες και καλλιτέχνες με κατ' εξοχήν αρχαιοδιφικά και αρχαιολογικά ενδιαφέροντα. Οι προαναφερθέντες δημοσίευσαν σε περιηγητικές εκδόσεις τις εκτενείς ταξιδιωτικές τους εντυπώσεις, γι' αυτό και η Ελλάδα του 1831 είχε πάψει προ πολλού να αποτελεί για τους Ευρωπαίους *terra incognita*. Αλλά και ο ίδιος ο Θείρσιος είχε συγγράψει μεταξύ των ετών 1816 και 1824 το βιβλίο *Über die Epochen der bildenden Kunst unter den Griechen* (München 1829, 2te Auflage), θέτοντας κατ' αυτόν τον τρόπο υπό αμφισβήτηση την

⁹ (Minner 2006, 72-73; Σπηλιοπούλου 2013: 284-285, υποσημ. 12 και 13)

¹⁰ (Κόκκου 2009, 57; Σπηλιοπούλου 2013: 285)

μέχρι τότε ισχύουσα θεωρία του Johann Joachim Winckelmann, που είχε διατυπώσει στο σύγγραμμά του *Geschichte der Kunst des Altertums* (Dresden 1764) για την μεμονωμένη άνθιση της ελληνικής τέχνης στον χώρο της Μεσογείου, εφόσον εξέφρασε την υπόθεση ότι οι ρίζες της ανάγονται στην Αίγυπτο και ότι οι ανατολικές αυτές επιρροές έφτασαν στην Ελλάδα μέσω Μεσοποταμίας. Ακολουθεί ένα ενδεικτικό απόσπασμα από την επιστολή που έστειλε στη σύζυγό του Αμαλία την 26^η Σεπτεμβρίου του 1831 από το Άργος, το οποίο αφενός απηχεί την άποψή του για τις αιγυπτιακές καταβολές του ελληνικού πολιτισμού, αφετέρου την αγανάκτησή του κατά του Καποδίστρια για την αδιαφορία του προς τα αρχαία μνημεία¹¹.

Άργος, 26 Σεπτ.

Denselben Tag früh bin ich [...] hierher über Tiryns aufgebrochen. Unsere Absicht ist, diesen Winkel des rossenährenden Argos (μυχός Άργεος ίπποβότοιο) und seine uralten zyklopischen Städte zu sehen, von denen Tiryns und Mykene noch in denselben Trümmern liegen, welche schon Pausanias beschrieben hat. Der Weg von Nauplia aus führt über die Ebene, welche sich oben am Schlusse des argolischen Busens zwischen dem Meere und den Gebirgen ausbreitet, durch einige neue Anlagen in der verödeten, baumlosen Gegend nach den Ruinen von Tiryns, welche sich über einen langen Felsenrücken, mitten in der Ebene ausbreiten. Am Fuße dieser, durch ihr Altertum und ihre Bedeutsamkeit merkwürdigen Überreste der hellenischen Heroenzeit hat die Regierung eine Meierei zur Aufnahme des Ackerbaues angelegt, und nie standen so die Bestrebungen des fernsten Altertums und der neuesten Tage in dem seltsamsten Kontraste beisammen. Die zyklopischen Mauern, der aus ungeheueren Felsblöcken gebildete bedeckte Gang, der über einem kolossalen Unterbau sich erhebende Turm sind von gleich großartigem Charakter einer Heldenzeit. Die Stadt, welche den niedrigen Teil des Berges einnimmt, zieht sich in der Gestalt eines Schiffes zusammen, und die Mauern, welche den Berg nach allen Seiten noch jetzt, teils ganz, teils in Trümmern, einfassen, zeigen ganz deutlich, daß es darauf abgesehen war, etwas der Art in dem Baue darzustellen, nicht unwahrscheinlich das Schiff, auf welchem Danaos aus Ägypten in diese äußerste Gegend des argolischen Busens gekommen war.

[= Νωρίς την ίδια μέρα φτάσαμε [...] μέσω Τίρυνθας στο Άργος. Σκοπός μας είναι να γνωρίσουμε αυτή τη γωνιά του ιπποτρόφου Άργους (μυχός Άργεος ίπποβότοιο) και τις πανάρχαιες κυκλόπειες πόλεις του, από τις οποίες η Τίρυνς και οι Μυκήνες βρίσκονται ακόμη στην ίδια ερειπιώδη κατάσταση, που είχε περιγράψει ήδη ο Πausανίας. Από το Ναύπλιο ο δρόμος οδηγεί μέσω της πεδιάδας που απλώνεται μεταξύ της άκρης του αργολικού κόλπου και των βουνών σε μία έρημη περιοχή χωρίς καθόλου βλάστηση, φτάνοντας στα ερείπια της Τίρυνθας, που εκτείνονται στη μέση της πεδιάδας πάνω σε μία επιμήκη βραχώδη ράχη. Στους πρόποδες αυτών των —εξαιτίας της παλαιότητας και της σπουδαιότητάς τους— ιδιαιτέρων καταλοίπων της ελληνικής ηρωικής εποχής, για να προσεταιριστεί η Κυβέρνηση τη γη, έφτιαξε ένα γαλακτοκομείο, με αποτέλεσμα να προκύψει μία τελείως ασυνήθιστη αντίθεση ανάμεσα στα δημιουργήματα του απώτατου παρελθόντος και του τώρα. Τα κυκλόπεια τείχη, η κατασκευασμένη από πελώριους ακατέργαστους λίθους σκεπαστή πύλη και ο πύργος που υψώνεται πάνω σε μία κολοσσιαία βάση έχουν εξίσου τον μεγαλόπρεπο χαρακτήρα μιας

¹¹ (Κόκκου 2009: 60, υποσημ. 1)

ηρωικής εποχής. Η πόλη, που καταλαμβάνει τις υπώρειες του υψώματος, εκτείνεται σε σχήμα πλοίου, και τα τείχη που περικλείουν μέχρι σήμερα το ύψωμα απ' όλες τις πλευρές, εν μέρει πλήρως, εν μέρει σε ερηπιώδη κατάσταση, δείχνουν καθαρά ότι υπήρχε η πρόθεση να αποτυπώσουν στο κτίσμα κάτι, διόλου απίθανο το πλοίο με το οποίο κατέληξε ο Δαναός από την Αίγυπτο σε αυτό το απώτατο άκρο του αργολικού κόλπου.]

Ο αρχαιολόγος Karl Otfried Müller (1797-1840), Καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Γοτίγγης, για να αμβλύνει αρχικά την ακραία θεωρία του Θειρσίου περί των αιγυπτιακών καταβολών του ελληνικού πολιτισμού, περιόρισε αυτές τις επιρροές μόνο στο πεδίο της τεχνικής της αρχαίας ελληνικής τέχνης¹², προβάλλοντας στη συνέχεια τον δωρικό ρυθμό ως κύριο αντεπιχείρημα για την αυτόνομη γένεση της ελληνικής τέχνης, χωρίς την επίδραση της Ανατολής¹³. Τα ταξίδια που έκανε αργότερα, το 1840, σε ολόκληρη την Ελλάδα, αποσκοπούσαν μεταξύ άλλων, στο να καταστήσει προσιτά στον επιστημονικό κόσμο τα αρχαία μνημεία και τα νέα αρχαιολογικά ευρήματα της χώρας. Ο Müller πραγματοποίησε πολυήμερες ανασκαφές στους Δελφούς, τα συμπεράσματα των οποίων έμειναν αδημοσίευστα, λόγω του ξαφνικού θανάτου του¹⁴.

Στην Ελλάδα έρχονταν πλέον σχεδόν όλοι οι ερευνητές της αρχαιότητας. Έτσι, τρεις εβδομάδες πριν περάσει ο Θείρσιος για τελευταία φορά από τη Ναυπλία (10 Αυγούστου 1832) για να πάρει στη συνέχεια τον δρόμο της επιστροφής στη χώρα του, είχε ήδη καταφτάσει στην πρώτη πρωτεύουσα του νεοσύστατου κράτους ο Λουδοβίκος Ρόσς (25 Ιουλίου 1832)¹⁵. Ο Θείρσιος αναγκάστηκε τότε να γυρέψει στήριγμα στον νεαρό ακόμη, αλλά πολλά υποσχόμενο αρχαιολόγο¹⁶, για να τον προασπιστεί έναντι των θέσεων του Müller, ο οποίος μεταξύ άλλων αμφισβητούσε και την αιγυπτιακή καταγωγή του Δαναού. Ο Ρόσς παρείχε πράγματι στήριγμα στη θεωρία του Θειρσίου, θέτοντας το ερώτημα της εξάρτησης της αρχαίας ελληνικής τέχνης από την Ανατολή, αλλά πολύ αργότερα, το 1841, όταν εξέδωσε σε ελληνική γλώσσα το *Εγχειρίδιον της Αρχαιολογίας των τεχνών. Ιστορία της τέχνης μέχρις αλώσεως Κορίνθου* (Αθήναι 1841)¹⁷, καθώς και μία μεγάλη σειρά από άρθρα, που δημοσίευσε στο περιοδικό *Hellenika*¹⁸, το οποίο ίδρυσε ο ίδιος το 1846, όταν είχε πλέον επιστρέψει στη Γερμανία. Επηρεασμένος ο Ρόσς από έναν κύκλο ερευνητών που υποστήριζαν ότι οι Υκσώς, πρόγονοι των Φοινίκων, μετά την εκδίωξή τους από την Αίγυπτο, την οποία είχαν υπό την κατοχή τους 100 χρόνια, διεσπάρησαν σε όλες τις περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου, ανάγει σε αυτούς τις ρίζες του Ινάχου, του Δαναού, του Κάδμου, ακόμη και του Κέκροπα, πιθανόν και του Ερεχθέα και του Δευκαλίωνα. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι ο Ρόσς δεν έκανε αυστηρό διαχωρισμό ανάμεσα στους αρχαίους Αιγυπτίους και τους Φοίνικες¹⁹. Κάτω από αυτό το πρίσμα, ο Ρόσς, που γνώριζε όσο κανένας άλλος στην εποχή του τα αρχαία ελληνικά μνημεία, χρησιμοποίησε τις ακόμη και στις

¹² (Fittschen 2005, 255 υποσημ. 28)

¹³ (Müller 1835, 259: Fittschen 2005, 256 υποσημ. 35)

¹⁴ (Φίτσεν 2000, 223 υποσημ. 35)

¹⁵ (Goette und Palagia, hrsg. 2005)

¹⁶ (Minner 2006)

¹⁷ (Fittschen 2005, 251 υποσημ. 1)

¹⁸ (Fittschen 2005, 251-252 υποσημ. 3)

¹⁹ (Fittschen 2005, 254 υποσημ. 15-21)

μέρες μας πολυσυζητημένες πυραμίδες της Αργολίδας ως τεκμήρια αιγυπτιακού εποικισμού στην περιοχή²⁰. Αντίθετα ο Müller, που κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην Πελοπόννησο τον Μάιο του 1840 επισκέφτηκε και αυτός την πυραμίδα του Ελληνικού/Κεγχρεών, δεν της έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα²¹. Το θέμα το έληξε ικανοποιητικά το 1852 ο διαπρεπής ιστορικός και αρχαιολόγος Ernst Curtius, ο οποίος στον δεύτερο τόμο του για την Πελοπόννησο (*Peloponnes II*, Gotha 1852) απορρίπτει μία πρώιμη χρονολόγηση των Αργολικών πυραμίδων, ερμηνεύοντάς τες ως φρυκτωρίες²², κάτι που ασπάζεται και η σύγχρονη αρχαιολογία.

Πέρα όμως από τις διαμάχες της εποχής για τις ρίζες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, που αντικατοπτρίζονται συχνά στις επιστολές του Θείρσιου στο πλαίσιο των αρχαιολογικών εξερευνήσεων και μικροανασκαφών που διενήργησε, έκπληξη προκαλεί το κατάδηλο ενδιαφέρον του για τα βυζαντινά και τα νεότερα μνημεία των τόπων που επισκέπτονταν, καθώς και η ενημέρωσή του για τα πρόσφατα ιστορικά συμβάντα. Ο τρόπος αναφοράς του σε όλα αυτά, αλλά και στους απλούς ανθρώπους της υπαίθρου, που παντού τον καλωσόριζαν θερμά, προσφέροντάς του φιλοξενία, υποδηλώνουν έμμεσα την πεποίθησή του για τη διαχρονία του ελληνικού πολιτισμού και άμεσα τη συμπάθεια και κατανόησή του για τον πολύπαθο, αλλά ικανό αυτό λαό, όπως θα δούμε στη συνέχεια.

Άργος, 26 Σεπτ.

Στην επιστολή της 26^{ης} Σεπτεμβρίου ο Θείρσιος εκφράζει την απογοήτευσή του από τη σύγχρονη πόλη του Άργους, που δεν είναι πλέον αντάξια του ονόματός της, σε αντίθεση με την Ακρόπολη της Λάρισσας που δεσπόζει στο βάθος με τα ερειπωμένα τείχη της, άφθαρτα κατάλοιπα της ελληνικής προϊστορίας²³. Την επόμενη μέρα θα επισκεφτεί το κάστρο της Λάρισσας και το αρχαίο θέατρο του Άργους, κάνοντας αναφορά όχι μόνο στην αρχαία ιστορία τους, αλλά και στα σύγχρονα γεγονότα που συνδέονται με αυτά, κατά τρόπο που εκπλήσσει για την πλήρη ενημέρωσή του.

Heute haben wir die Burg Larissa erstiegen [...]. Sie ist höchst malerisch und in neuern Zeiten die Burg der hellenischen Freiheit dadurch geworden, daß Ypsilantis sich beim Einfalle des Dramalis hineinwarf und dadurch sein Heer in Argos zurückhielt, bis aus dem Peloponnes sich Hilfe gesammelt hatte. Der übrige Teil des Tages ward mit Untersuchung der wenigen Altertümer, welche sie finden, und der Kirchen ausgefüllt. Die Stufen des alten Theaters sind in neuerer Zeit ausgegraben worden, und die Nationalversammlung von Argos ward unten auf der freien Fläche gehalten, während das Volk die Terrassen umher anfüllte.

[= Σήμερα ανεβήκαμε στην Ακρόπολη της Λάρισσας [...]. Είναι εξαιρετικά γραφική και στη νεότερη εποχή απέβη το οχυρό της ελληνικής ελευθερίας μέσα από το γεγονός ότι ο Υψηλάντης κατέφυγε εδώ με τον στρατό του, όταν κατέφτασε ο Δράμαλης στο Άργος, μέχρι να έλθει βοήθεια από την υπόλοιπη Πελοπόννησο. Το υπόλοιπο μέρος της ημέρας το περάσαμε διερευνώντας τις λιγοστές αρχαιότητες που υπάρχουν και τις εκκλησίες. Στους νεότερους χρόνους ανέσκαψαν τις κλίμακες του αρχαίου θεάτρου και η Εθνοσυνέλευση του Άργους έλαβε

²⁰ (Fittschen 2005, 255-256 υποσημ. 31)

²¹ (Fittschen 2005, 255 υποσημ. 28 Abb. 4)

²² (Fittschen 2005, 255 υποσημ. 30)

²³ (Σπηλιοπούλου 2013, 287-288, υποσημ. 24-25)

χώρα κάτω στην ελεύθερη επιφάνεια (εννοεί την ορχήστρα), ενώ ο λαός γέμιζε γύρω τα πλατώματα.]

Το ελληνιστικό θέατρο του Άργους (αρχές του 3ου αι. π.Χ.)²⁴, ένα από τα μεγαλύτερα αρχαία θέατρα του ελλαδικού χώρου, παρέμεινε ορατό στους επόμενους αιώνες και σχεδόν όλοι οι περιηγητές το αναφέρουν στις αφηγήσεις τους, ενώ πολλοί το σχεδίασαν. Χρησιμοποιήθηκε και πάλι, όταν στις 15 Ιουλίου 1829 πραγματοποιήθηκε σε αυτό η 4η Εθνοσυνέλευση του νεοσυσταθέντος ελληνικού κράτους, που οργάνωσε ο Ιωάννης Καποδίστριας.

Φλιούς, 9. Οκτ.

Den Nachmittag ritt ich, um die alte Stadt (παλαιά πόλις) zu sehen, gegen Westen, und fand mich auf den Feldern bald von ihren Trümmern umgeben [...]. Am meisten haben sich deren in Trümmer zerfallene Kirchen, die den Griechen heilig sind, erhalten, sechs in einer Gruppe, auf Unterbauten alter Tempel. Auf dem andern Ufer liegen, von einer fünfhundert Schritte langen Terrasse eingeschlossen, wenigstens eben so viele Substruktionen von andern öffentlichen Gebäuden, und auf der Burg, außer zyklonischer Substruktion und altem Unterbau mehrerer Tempel, noch die beinahe ganz erhaltene Kirche der Panagia, aus Werkstücken und andern Resten eines dorischen Tempels gebaut, von denen unter anderm im Innern noch ein Kapitell von der ausnehmendsten Schönheit sich vorfindet. Nach Vergleichung der Nachrichten bei den Alten ist kein Zweifel, daß hier Phlious gelegen.

[= Το απόγευμα τράβηξα έφιππος προς δυσμάς, για να δω την Παλαιόπολη και βρέθηκα σύντομα μέσα στα χωράφια να περιστοιχίζομαι από τα κατάλοιπά της [...]. Καλύτερα έχουν διατηρηθεί οι ερειπωμένες εκκλησίες της, που είναι ιερές για τους Έλληνες, έξι ομαδικά, στα θεμέλια αρχαίων ναών. Στην απέναντι όχθη (εννοείται ο Ασωπός ποταμός) βρίσκονται το λιγότερο τόσο πολλές υποθεμελιώσεις άλλων δημοσίων οικοδομημάτων, περιβαλλόμενες από ένα πλάτωμα μήκους πεντακοσίων ποδιών, και πάνω στην Ακρόπολη, εκτός από την κυκλόπεια υποθεμελίωση και το κάτω μέρος πολυαρίθμων αρχαίων ναών, υπάρχει και η σχεδόν εξ ολοκλήρου σωζόμενη εκκλησία της Παναγίας, κτισμένη από αρχιτεκτονικά μέλη και άλλα οικοδομικά κατάλοιπα ενός αρχαίου δωρικού ναού, ανάμεσα στα οποία και ένα κιονόκρανο υψίστου κάλλους, που βρίσκεται ακόμη στο εσωτερικό της. Μετά από αντιπαραβολή με τις πληροφορίες των αρχαίων πηγών, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι εδώ βρισκόταν ο αρχαίος Φλιούς.]

Η προαναφερθείσα εκκλησία είναι η Παναγία η Ραχιώτισσα, που βρίσκεται πάνω στην Ακρόπολη του αρχαίου Φλ(ε)ιούντα²⁵, με την οποία έχει ασχοληθεί ο Καθηγητής Μπούρας²⁶. Στον ναό είναι ενσωματωμένος μέχρι σήμερα μεγάλος αριθμός σπολίων, προερχομένων εν μέρει από το παρακείμενο Ιερό του Ασκληπιού.

Σύρα, 19 και 20 Μαρτίου

Όπως προκύπτει κατά κόρον μέσα από τις επιστολές, είναι κατάδηλη η εμπάθεια του Θειρσίου κατά της Καποδιστριακής κυβέρνησης και των οπαδών της. Το χαρμόσυνο γεγονός για

²⁴ (Moretti 2007, 95, 142, 144, 147, 164-168)

²⁵ (Goette, υπό δημοσίευση).

²⁶ (Μπούρας, 39-46).

την εκλογή του Όθωνα στον βασιλικό θρόνο της Ελλάδας το πληροφορείται στη Σύρο (επιστολές της 19ης και 20^{ης} Μαρτίου) και δεν διστάζει να το αποκαλέσει «πολιτική άνοιξη», παρομοιάζοντάς το με την ελληνική άνοιξη που μόλις είχε ξεπροβάλει μετά από μεγάλη καταιγίδα στο νησί²⁷

19 Μαρτίου

Die Lösung des Schicksals von Griechenland ist schneller, glückverkündender und entscheidender gekommen, als ich je zu hoffen wagte. Diesen Morgen ging ich aus, einige Freunde zu besuchen, und traf den Gouverneur im Gespräch mit einem eben angekommenen Schiffskapitän. Er nahm mich seitwärts, um mir zu sagen: Eben sei die Nachricht eingelaufen, daß der Prinz Otto von Bayern zum Hegemon von Griechenland gewählt worden sei. [...] Die Nachricht ging wie ein Lauffeuer durch die Straßen, über die Schiffe. Bald war sie allgemein bekannt. Niemand hatte einen andern Gedanken, ein anderes Gespräch, erloschen alle Sorgen, vergessen aller Unwille und wie ausgelöscht aller Haß. Den Abend ist die Stadt nicht mehr zu erkennen. Alles atmet, äußert sich frei und – was dem guten, dem verkannten, dem verleumdeten Volke zur größten Ehre gereicht – ich habe keine Äußerung, keinen Wunsch der Rache, der Verfolgung gehört, dagegen überall Äußerungen der Bereitwilligkeit, alles zu vergessen, was geschehen, und mit den neuen Hoffnungen ein neues Leben in Griechenland anzufangen.

[= Η μοιραία λύση για την Ελλάδα ήλθε γρηγορότερα, πιο ευοίωνη και αποφασιστικότερη από ό,τι θα μπορούσα ποτέ να φανταστώ. Σήμερα το πρωί βγήκα έξω για να επισκεφτώ κάποιους φίλους και έπεσα επάνω στον Κυβερνήτη που συνομιλούσε με έναν καπετάνιο, που μόλις είχε καταφτάσει. Με πήρε παράμερα για να μου πει: Μόλις έφτασε το νέο πως ο πρίγκιπας Όθων της Βαυαρίας εξελέγη ηγεμόνας της Ελλάδας. [...]. Η είδηση πέρασε σα φλόγα από τα καράβια στους δρόμους. Σε λίγο είχε διαδοθεί παντού. Κανένας δεν είχε άλλη σκέψη, άλλη συζήτηση, έσβησαν όλες οι έγνοιες, ξεχάστηκαν όλα τα κακώς κείμενα, και εξαλείφθηκαν όλα τα μίση. Το βράδυ δεν αναγνώριζε πλέον κανείς την πόλη. Όλοι ανέπνεαν και εκφράζονταν ελεύθερα και – κάτι που τιμά ιδιαίτερα αυτόν τον καλό, παρεξηγημένο και τόσο συκοφαντημένο λαό – είναι ότι δεν άκουσα καμία έκφραση, καμία επιθυμία για εκδίκηση και καταδίωξη, αντίθετα παντού εκδήλωση της επιθυμίας να ξεχάσουν όλα όσα συνέβησαν και να ξεκινήσουν με νέες ελπίδες μία καινούργια ζωή στην Ελλάδα.]

Μία μέρα μετά, την 20ή Μαρτίου

Niemand erinnert sich einer solchen allgemeinen, plötzlichen Umgestaltung. Sie ist so schnell und vollständig wie die der Stürme, von denen das Meer noch vor drei Tagen brauste, in den hellen, warmen, lebenglühenden griechischen Frühling, der seitdem angebrochen ist und mit jenem Frühling politischer Natur der Zeit wie der Art nach wundersam zusammentrifft

[= Κανείς δεν μπορεί να θυμηθεί μία τέτοια γενική ξαφνική αναμόρφωση. Είναι τόσο ραγδαία και ολοκληρωτική, όπως η καταιγίδα που έκανε μόλις πριν τρεις μέρες τη θάλασσα να λυσομανάει μέσα στην ανοικτόχρωμη, ζεστή, θαλερή ελληνική άνοιξη που ξεπρόβαλε εκείνη

²⁷ (Σπηλιοπούλου, υπό δημοσίευση)

την ημέρα και που συνταυτίζεται θαυμάσια με την πολιτική άνοιξη και χρονικά και ως προς τη μορφή.]

Στις 27 Σεπτεμβρίου του 1832 ο Ειρηναίος Θείρσιος είχε πλέον επιστρέψει μέσω Τεργέστης και πάλι στο Μόναχο. Το κεφάλαιο όμως «Ελλάδα» είχε ακόμη μακρά διάρκεια. Καρπός της μονοετούς παραμονής του στη χώρα (1831-1832) υπήρξε το γνωστό δίτομο έργο του *De l' état actuel de la Grèce et des moyens d' arriver à sa restauration*, I-II, Λειψία 1833²⁸, στο οποίο ασχολείται με την πολιτική κατάσταση της χώρας στα χρόνια του Καποδίστρια και στο διάστημα που μεσολάβησε από τη δολοφονία του Κυβερνήτη έως την άφιξη του Όθωνα στην Ελλάδα. Επίσης αξίζει να αναφερθεί ότι πρόσφατα ο Ομότιμος Καθηγητής Κ. Δημάδης (Freie Universität Berlin) απέδειξε μετά από επίπονη έρευνα με πειστικά επιχειρήματα πως ο ανώνυμος μεταφραστής του μυθιστορήματος του Αλεξάνδρου Σούτσου *Ο Εξόριστος του 1831* (Αθήνα: Βασιλική Τυπογραφία 1835) είναι ο Friedrich Thiersch²⁹. Πρόκειται για την πρώτη μετάφραση ελληνικού μυθιστορήματος σε άλλη γλώσσα μετά το 1830, που δημοσιεύθηκε το 1837 στον εκδοτικό οίκο F.U. Herbig του Βερολίνου. Εξαιτίας ωστόσο της αυστηρής λογοκρισίας την οποία υφίσταντο αρθρογραφήματα που εθεωρείτο ότι έθιγαν την πολιτική Μέττερνιχ, «Ο Thiersch ειδικός για το ευαίσθητο θέμα Ελλάδα» αναγκαζόταν να υπογράφει τα ποικίλα δημοσιεύματά του κάθε φορά διαφορετικά και χρησιμοποιώντας παραπλανητικά τοπωνύμια³⁰. Ιδιαίτερα διαφωτιστικός είναι ο ανυπόγραφος «Πρόλογος του μεταφραστή», όπου δηλώνεται «ότι προσφέρεται στο γερμανικό αναγνωστικό κοινό ένα από τα πρώτα μυθιστορήματα από τον χώρο της νεοελληνικής λογοτεχνίας, το οποίο μολονότι ανήκει εν γένει στην κατηγορία των ιστορικών μυθιστορημάτων, εν τούτοις η όλη δομή και ο άμεσος στόχος του βιβλίου συνίσταται από ένα σε υπερβολικό βαθμό πολιτικό στοιχείο, όπως βέβαια θα ανέμενε κανείς, σύμφωνα με τις πολιτικές πεποιθήσεις του συγγραφέα και τις σχέσεις του προς την ελληνική υπόθεση κατά το έτος 1831»³¹.

Πολλή σημαντική για την ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας είναι και η ταύτιση του συγγραφέα του ανυπόγραφου άρθρου “Literarische Erscheinungen in Griechenland” («Φιλολογικά δημοσιεύματα στην Ελλάδα») με τον Friedrich Thiersch, και πάλι από τον Καθηγητή Δημάδη, που δημοσιεύτηκε στο *Έκτακτο παράρτημα της Allgemeinen Zeitung (Außenordentliche Beilage zur Allgemeinen Zeitung)*³² σε τρεις συνέχειες, στις 27, 28 και 29 Ιουλίου του 1836³³. Πρόκειται για την πρώτη επισκόπηση της εκδοτικής κίνησης στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, που είδε το φως της δημοσιότητας σε ένα ξένο δημοσιογραφικό όργανο. Μία πρωτοβουλία, που σύμφωνα με τον Καθηγητή Δημάδη, είχε καθαρά πολιτικό χαρακτήρα, εφόσον αποσκοπούσε στο να παρουσιάσει στο γερμανικό αναγνωστικό κοινό το μυθιστόρημα ο *Εξόριστος*, ένα λογοτεχνικό κείμενο, διακατεχόμενο από αντικαποδιστριακό πνεύμα, λίγα μόνο χρόνια μετά τη δολοφονία του Κυβερνήτη και την άνοδο στον θρόνο του Βαυαρού πρίγκιπα

²⁸ (Τις 1972)

²⁹ (Δημάδης 2013)

³⁰ (Δημάδης 2013, 28-29 υποσημ. 22-24)

³¹ (Δημάδης 2013, 35-36)

³² Η εφημερίδα είναι γνωστή και με τις ονομασίες: *Cotta'sche Allgemeinen Zeitung*, *Augsburger Allgemeinen Zeitung*, *Münchner Allgemeinen Zeitung* (Δημάδης 2013, 23 υποσημ. 13).

³³ (Δημάδης 2013, 15 υποσημ. 4)

Όθωνα³⁴. Εδώ θα πρέπει να επισημάνουμε ότι το ανυπόγραφο αυτό άρθρο του Ειρηναίου Θεϊρσίου δεν αναφέρεται ούτε στο προαναφερθέν βιογραφικό δίτομο έργο που εξέδωσε ο γιος του ούτε σε κάποια άλλη μελέτη³⁵. Έτσι, χάρη στην πειστική ταύτιση του Καθηγητή Δημάδη, προστίθεται στην εργογραφία του Friedrich Thiersch ένα αθησαύριστο κείμενό του, το οποίο έχει στενή σχέση με την ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας κατά τα μεταεπαναστατικά χρόνια³⁶.

Γιατί όμως ο Θεϊρσίος δεν δημοσίευε και τις επιστολές που έστελνε προς τη σύζυγό του από την Ελλάδα στην *Allgemeine Zeitung*³⁷, της οποίας ήταν καταξιωμένος αρθρογράφος, επιλέγοντας ένα άλλο όργανο του Cotta³⁸, το *Morgenblatt*; Η εξήγηση είναι απλή: Το *Morgenblatt* αποτελούσε τον κυριότερο εκπρόσωπο ενός νέου τύπου λογοτεχνικού περιοδικού, που πρωτοεμφανίστηκε στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, και κυκλοφόρησε από το 1807 έως το 1865 στη Στουτγάρδη και την Τυβίγγη (Tübingen) από τον γνωστό εκδοτικό οίκο Cotta. Έβγαине σε μορφή εφημερίδας, τετρασέλιδο έως εξασέλιδο, έως και έξι φορές την εβδομάδα με ποικίλο περιεχόμενο που θα έτερπε το κοινό, όπως ταξιδιωτικές εντυπώσεις, ποιήματα, λογοτεχνικά άρθρα, ιστορία, τέχνη κ.ά., γνωρίζοντας γρήγορα μεγάλη άνθηση, λόγω των διακεκριμένων ονομάτων που έγραφαν σε αυτό³⁹. Εκεί ήταν πιο απλό να δημοσιεύει τις επιστολές που δεν απευθύνονταν στην πραγματικότητα στη γυναίκα του, αλλά αποσκοπούσαν στην ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού για την τρέχουσα πολιτική κατάσταση της Ελλάδας, χωρίς να τραβήξει τόσο έντονα την προσοχή του κύκλου του Μέττερνιχ.

Πριν κλείσουμε, θα περάσουμε σύντομα στην πολεμική που άσκησε ο Θεϊρσίος απέναντι στον Jakob Philipp Fallmerayer (1790-1861)⁴⁰, για την οποία γίνεται λόγος σε ξεχωριστό κεφάλαιο στο τέλος της επικείμενης έκδοσης. Παρότι ο τελευταίος είχε αρχίσει ήδη περί το 1830 να πέφτει σε δυσμένεια στη Βαυαρική Αυλή λόγω των ακραίων θέσεών του⁴¹, η διεθνής αναγνώριση του επιστημονικού του έργου εξακολουθούσε να έχει θετική απήχηση, γι' αυτό και του εγκρίθηκε εκπαιδευτική άδεια, για να υλοποιήσει ερευνητικό ταξίδι στη Ιταλία και την

³⁴ (Δημάδης 2013, 37-39)

³⁵ (Δημάδης 2013, 30-31 υποσημ. 27)

³⁶ (Δημάδης 2013, 31)

³⁷ Πρόκειται για τη σημαντικότερη καθημερινή πολιτική εφημερίδα του γερμανόφωνου χώρου κατά το πρώτο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα, με διεθνές κύρος (Δημάδης 2013, 23, υποσημ. 14).

³⁸ Ο Cotta ανέλαβε το 1787 τη διεύθυνση του εκδοτικού οίκου που είχε ιδρύσει ο προπάππος του και είναι ο πρώτος Γερμανός εκδότης που το όνομά του συνδέθηκε στενά με ολόκληρη τη λογοτεχνική περίοδο του γερμανικού κλασικισμού (Δημάδης 2013, 23).

³⁹ (Peek 1965: Estermann, 1991)

⁴⁰ Σημαντική συμβολή στην έρευνα για τον Fallmerayer αποτελεί η ελληνική μονογραφία της Έλλης Σκοπετέα, που επαναπροσδιορίζει ερμηνευτικά με κριτικό πνεύμα όλες τις σημαντικές πτυχές της πολυσχιδούς προσωπικότητας και του έργου του (Σκοπετέα 1999).- Ξεχωριστή θέση ανάμεσα στην πληθώρα της βιβλιογραφίας για την τόσο αμφιλεγόμενη αυτή προσωπικότητα αποτελεί και η προσέγγιση του Α. Σαββίδη ως προς τη θετική πλευρά του έργου του Fallmerayer σε σχέση με τον μεσαιωνικό Ελληνισμό του Πόντου, αναφορικά με τη μονογραφία του *Ιστορία της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας (Geschichte des Kaiserthums Trapezunt)*, που εξέδωσε το 1827 σε νεαρή ηλικία στο Μόναχο (Σαββίδης 1999).- Οι ισχυρότατες επικρίσεις που δέχτηκε το έργο αυτό από τον καθολικό κλήρο της εποχής, στιγμάτισε ανεπανόρθωτα την προσωπικότητα του Fallmerayer για το υπόλοιπο της ζωής του.

⁴¹ Το 1830 κυκλοφόρησε στη Στουτγάρδη ο πρώτος από τους δύο τόμους του έργου του Fallmerayer με τίτλο *Ιστορία της Χερσονήσου του Μορέως κατά τους μέσους χρόνους (Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters)*, όπου για πρώτη φορά υποστηρίχθηκε η ακραία άποψη ότι ο ελλαδικός χώρος «εκπλαβίστηκε» από τα τέλη του 6^{ου} αιώνα μ.Χ. και ότι, ως εκ τούτου, οι Νεοέλληνες δεν έχουν κανένα συνδετικό κρίκο με τους αρχαίους προγόνους τους, εξαιτίας των επιμειξιών που ακολούθησαν μετά τη σλαβική εγκατάσταση.

Ελλάδα, που διήρκεσε συνολικά μία τριετία (1831-1834). Επιστρέφοντας το 1834 πίσω στη Βαυαρία, οι αντίπαλοί του φρόντισαν να τον απομακρύνουν από το Λύκειο του Landshut στο οποίο υπηρετούσε πριν φύγει ως φιλόλογος και ιστορικός, για να σταματήσει να επηρεάζει με τη διδασκαλία του τους νέους. Ως αντάλλαγμα του έδωσαν θέση εταίρου στη Βαυαρική Ακαδημία των Επιστημών, όμως και πάλι υπό τον όρο να μη διδάσκει σε φοιτητές. Μολονότι δε ο Θείρσιος συνταξίδεψε με τον Fallmerayer την 21^η Αυγούστου του 1831 στην ίδια άμαξα που τους μετέφερε από το Μόναχο στην Τεργέστη, δεν δίστασε να του θέσει στην εφημερίδα *Augsburger Allgemeine Zeitung* της 28.10.1835 το ερώτημα: «Είναι ο Όθων βασιλεύς των Ελλήνων ή των Σλάβων;», για να κτυπήσει λίγες μέρες μετά, στο φύλλο της 1.11.1835 το βιβλίο που εξέδωσε ο οπαδός του Fallmerayer, ο Αντιβασιλέας Ludwig von Maurer, για τον ελληνικό λαό⁴². Ο Θείρσιος δεν θέλησε ωστόσο να δώσει συνέχεια σε αυτή την πολιτική αντιπαράθεση, εξαιτίας του επικείμενου ταξιδιού του Λουδοβίκου στην Ελλάδα, τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους. Μετά ωστόσο από 16 χρόνια, το 1848, τον συμβούλευσε ο Θείρσιος ως Πρόεδρος πλέον της Βαυαρικής Ακαδημίας των Επιστημών να παραιτηθεί από την Ακαδημία, πράγμα που δεν αποδέχτηκε ο Fallmerayer, κατηγορώντας τον στο Ημερολόγιό του για δασκαλιστικό τόνο, τυπικό για τη Σχολή της Λειψίας από την οποία προερχόταν.

Αντί epilόγου, παρατίθεται ένα απόσπασμα επιστολής του Ειρηναίου Θειρσίου προς τη σύζυγό του από τις Μυκίνες, επειδή θεωρήθηκε ότι συγκεφαλαιώνει την ιδεολογική στάση του μεγάλου αυτού φιλέλληνα Κλασικού Φιλολόγου και συνάμα Νεοελληνιστή, απέναντι στις διαχρονικές αξίες του ελληνικού πολιτισμού, υλικού και άυλου:

Μυκίνες, 28 Σεπτεμβρίου 1831

Doch ich schreibe Dir ausführlich von diesen einfachen Landleuten, während die Paläste alter Könige in Trümmern und das Schatzhaus des Atreus in seiner ganzen Altertümlichkeit vor uns liegt. Indes ich weiß, da Dir die menschlichen Dinge der Gegenwart und mein Behagen an ihnen merkwürdiger sind und näher liegen, als alles, was ich Dir über die Trümmer dieser königlichen Stadt und ihrer Burg sagen könnte. Da sie jedoch von den großen Erinnerungen der Pelopiden, des Atreus und Thyestes, des Agamemnon und der Klytämnestra, des Orestes und seiner Schwestern, der heroischen Elektra, und der liebevollen Iphigenia, erfüllt sind, die hier gewaltet und gelitten, und deren Gefühle und Schicksale vorzüglich die attische Dichtkunst für alle Ewigkeit menschlicher Bildung ausgeprägt hat, so haben die Trümmer sogar Anspruch auf die Teilnahme der Frauen.

[= Σού γράφω Αμαλία μου αναλυτικά γι' αυτούς τους απλούς ανθρώπους, ενώ μπροστά μας βρίσκονται τα ερειπωμένα παλάτια των αρχαίων βασιλιάδων και ο Θησαυρός του Ατρέα σε όλη του την αρχαία μεγαλοπρέπεια. Εν τούτοις γνωρίζω ότι τα καθημερινά πράγματα του παρόντος και η ευχαρίστηση που νιώθω γι' αυτά είναι για σένα πιο αξιοσημείωτα και προσφιλέστερα, από όλα τ' άλλα που θα μπορούσα να σου εξιστορήσω για τα ερείπια αυτής της βασιλικής πόλης και του κάστρου της. Επειδή ωστόσο αυτός ο ερειπιώνας είναι γεμάτος από τις μεγάλες αναμνήσεις των Πελοπιδών, του Ατρέα και του Θυέστη, του Αγαμέμνονα και της Κλυταιμνήστρας, του Ορέστη και των αδελφών του, της ηρωικής Ηλέκτρας και της αξιαγάπητης Ιφιγένειας, που

⁴² (Maurer 1835)

έζησαν και υπέφεραν εδώ, και που τα συναισθήματά τους και τις τύχες τους τα αποκρυστάλλωσε κατά υποδειγματικό τρόπο η αττική ποίηση προς αιώνια παιδείυση των ανθρώπων, γι' αυτό και αυτά τα ερείπια βρίσκουν απήχηση ακόμα και στις γυναίκες, κάνοντάς τες να συμπάσχουν.]

Βιβλιογραφία

- Δημάδης, Α. Κωνσταντίνος: «Οι προϋποθέσεις για την πρώτη μετάφραση ελληνικού μυθιστορήματος σε άλλη γλώσσα μετά το 1830: Ο *Εξόριστος του 1831* του Αλεξάνδρου Σούτσου». Στο: Κωνσταντίνος Α. Δημάδης, *Πεζογραφία και εξουσία στη νεότερη Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Αρμός 2013: 13-58.
- Estermann, Alfred: *Die deutschen Literatur-Zeitschriften 1815–1850. Bibliographien, Programme, Autoren*. Band 1: 1645 – 1814. München u.a.: Saur Verlag 1991 (2. verbesserte und erweiterte Auflage).
- Fittschen, Klaus: “Das antike Erbe im «Neuen Griechenland». Die Archäologie unter König Otto zwischen Wunsch und Wirklichkeit”. Στο: Αλέξανδρος Παπαγεωργίου-Βενετάς (Επιμ.), *Η οθωνική Ελλάδα και η συγκρότηση του ελληνικού κράτους*. Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών – Goethe Institut Athen. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας 2002: 205-220.
- Fittschen, Klaus: “Griechenland und der Orient – Ludwig Ross gegen Karl Otfried Müller”. In: Hans Rupprecht Goette und Olga Palagia (hrsg.), *Ludwig Ross und Griechenland. Akten des Internationalen Kolloquiums (Athen, 2.-3. Oktober 2002)*. *Studia honoraria* 24. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH 2005, 251-261.
- Goette, Hans Rupprecht und Palagia, Olga (hrsg.): *Ludwig Ross und Griechenland. Akten des Internationalen Kolloquiums (Athen, 2.-3. Oktober 2002)*. *Studia honoraria* 24. Rahden/Westf.: Verlag Marie Leidorf GmbH 2005.
- Goette, Hans Rupprecht: “Friedrich Thiersch in Phlious (9. Oktober 1831)”. Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Χαράλαμπο Μπούρα* (υπό δημοσίευση).
- Kirchner, Hans Martin: *Friedrich Thiersch. Ein liberaler Kulturpolitiker und Philhellene in Bayern*. München: Veröffentlichungen des Instituts für Geschichte Osteuropas und Südosteuropas der Universität München, Band 16, 1996.
- Κόκκου, Αγγελική: *Η μέριμνα για τις αρχαιότητες στην Ελλάδα και τα πρώτα μουσεία*. Αθήνα: Εκδόσεις Καπόν 2009 (Β' έκδ.).
- Maurer, Ludwig v.: *Das griechische Volk in öffentlicher, kirchlicher und privatrechtlicher Beziehung: vor und nach dem Freiheitskampfe bis zum 31. Juli 1834*. Bd. 1-2. Heidelberg 1835.
- Minner, Ina: *Ewig ein Fremder im fremden Lande. Ludwig Ross (1806-1959) und Griechenland. Biographie*. Peleus, Band 36. Mannheim und Möhnesee: Bibliopolis 2006.
- Moretti, Jean-Charles: *Θέατρο και κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα*. Μτφρ. Ελένη Δημητρακοπούλου, επιμ. Κωνσταντίνος Μπούρας. Αθήνα: Πατάκης 2007 (2^η έκδ.).
- Μπούρας, Χαράλαμπος: «Παναγία η Ραχιώτισσα», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 16 (1991-1992): 39-46.
- Müller, Karl Otfried: *Handbuch der Archäologie der Kunst* 2. Breslau: J. Max und Komp. 1835.
- Peek, Sabine: “Cottas Morgenblatt für gebildete Stände. Seine Entwicklung und Bedeutung unter der Redaktion der Brüder Hauff (1827–1865)”. *Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel* 42 (1965): 947–1064.
- Σαββίδης, Αλέξης: «Η θετική πλευρά του έργου του Φαλμεράνερ». Στο: Αλέξης Σαββίδης, *Ποικίλα δοκίμια ιστορικά, φιλολογικά, βιβλιοκριτικά. Άρθρα της «Μεσημβρινής» 1991-1994*. Αθήνα: Ιωλκός 1999: 15-20.

- Scholler, Heinrich: "Die Entwicklung des neuen griechischen Staates aus der Sicht Friedrich von Thierschs". In: Gerhard Grimm und Theodor Nikolaou (hrsg.), *Bayerns Philhellenismus, Symposium an der Ludwig-Maximilians-Universität München 22. und 23. November 1991*. München: Veröffentlichungen des Instituts für Orthodoxe Theologie, Band 1, 1993: 67-82.
- Σκοπετέα, Έλλη: *Φαλμεράνερ. Τεχνάσματα του αντιπάλου δέους*. Αθήνα: Θεμέλιο 1999.
- Σπηλιοπούλου, Ιωάννα: «Το ταξίδι του Φρειδερίκου Θειρσίου στην Ελλάδα (1831-1832) μέσα από τις επιστολές του προς τη σύζυγό του ως πηγή αρχαιολογικής μαρτυρίας για την Πελοπόννησο». Στο: Σωτήριος Γ. Ραπτόπουλος (Επιμ.), *Η αρχαιολογία στην Πελοπόννησο, αρ. 2. Πρακτικά Διημερίδας «Η ιστορική και αρχαιολογική έρευνα στην Πελοπόννησο, όπως προκύπτει από τα αρχεία των Γ.Α.Κ. Νομών Πελοποννήσου και αρχεία άλλων φορέων για την Πελοπόννησο» (Τρίπολη, 4-5 Οκτωβρίου 2013)*. Τρίπολη: Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, Πελοποννησιακών Σπουδών 2014: 283-307.
- Σπηλιοπούλου, Ιωάννα: «Ο Φρειδερίκος Θείρσιος στη Σύρα μέσα από τις επιστολές του προς τη σύζυγό του Αμαλία (1831-1832)». Στο: *Τιμητικός τόμος για τον Ιωσήφ Στεφάνου* (υπό δημοσίευση).
- Stoneman, Richard: *Αναζητώντας την Κλασική Ελλάδα*. Μτφρ. Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη. Αθήνα: ΜΙΕΤ, 1996.
- Thiersch, Heinrich Wilhelm Josias: *Fr. Thiersch's Leben, I-II*. Leipzig-Heidelberg 1866.
- Τιρς, Φρειδερίκος: *Η Ελλάδα του Καποδίστρια. Η παρούσα κατάσταση της Ελλάδος (1828-1833) και τα μέσα για να επιτευχθεί η ανοικοδόμησή της*, 2 τμ. Μτφρ. ελληνικής έκδοσης Απόστολος Σπήλιος. Αθήνα: Αφοί Τολίδη 1972.
- Φίτσεν, Κλάους: «Αρχαιολογικές έρευνες στην Ελλάδα στην εποχή του βασιλιά Όθωνα», 1832-1862. Στο: Μαριλένα Κασιμάτη (Επιμ.), *Αθήνα-Μόναχο. Τέχνη και πολιτισμός στη νέα Ελλάδα*. Κατάλογος Έκθεσης της Εθνικής Πινακοθήκης – Μουσείου Αλεξάνδρου Σούτζου σε συνεργασία με το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο (Αθήνα, 5.4. - 3.7.2000). Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού 2000: 213-228.